

“Söz Varlığımız Erozyona mı Uğruyor?” Sorusuna Yönelik Uygulamalı Bir Araştırma*

Yasemin Özcan Gönül**

Özet: Kelimeler, söz varlığının temel unsurlarındandır. Toplumların kültürleri ve bilgi birikimlerini yansıttıkları gibi bireyin duyu ve düşünce gelişiminde de önemli bir işleve sahiptirler. Türkiye’de özellikle Dil Reformu’ndan sonra yeni neslin Türkçe kelime ve kavram bilgisinin erozyona uğradığı, söz varlığının daraldığı konusunda yaygın bir kanı vardır. Bu görüşün ortaya çıkmasında 1940-1990 yılları arasında yaşanan dil tartışmalarının etkisi büyüktür. Dil meselesi yıllarca, dili sadece kelimelerden ibaret gören bir anlayış çerçevesinde tartışılmıştır. Tartışma kelimelere indirgendiği zaman sanki bir dildeki kelimeler sadece eş anlamlılardan (sinonim) ibaretmiş gibi düşünülebilir. Hâlbuki özellikle soyut kelimeler, çok katmanlı bir anlam yapısına sahiptir. Ancak aşırı özleştirmeciliğin hız kazandığı dönemlerde eski kelimeler yerine ikame edilmek üzere türetilen yeni kelimeler, özellikle soyut kavramlarda anlam inceliklerinin ortadan kalkmasına sebep olmuş, bu anlayış devletin belirgin bir dil politikası olmaması yüzünden uzun müddet aşılamamıştır. Devletin değil, hükümetlerin dil politikalarının olduğu bir ortamda, devletin çıkardığı ders kitapları gibi etkili araçlarda kullanılan Türkçe de sürekli değişmiş; kelime ve kavram hazinesi zengin, doğru yazım ve söyleyişe dayanan Türkçe öğretimi, Cumhuriyet tarihimiz boyunca bir türlü rayına oturtulamamıştır. Bu makalede, günümüz gazetelerinden derlenen Türkçeye yerleşmiş eski kelimeler, anket tekniği kullanılarak üniversite öğrencilerine sorulacak; “Söz varlığımız erozyona mı uğruyor?” sorusuna cevap aranacaktır. Söz konusu uygulamalı yöntemin sonuçları ise Türkçe öğretimi açısından değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türk Dil Reformu, Türkçe kelime hazinesi, kelime erozyonu, sözcük dağarcığı

* III. Uluslararası Türkoloji Kongresi “Polonya Türkiye İlişkilerinin 600. Yıl Dönümü-Türkoloji Araştırmalarının Dünü, Bugünü ve Yarını”, 25-27 Haziran 2014 tarihinde Varşova’da bildiri olarak sunulmuş olan bu çalışma, yeniden gözden geçirilmiş olup birtakım eklemeler ve düzeltmeler içermektedir.

** Dr., İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Genel Kültür Derleri Bölümü, Türk Dili Okutmanı, yaseminozcan35@gmail.com

A Practical Research Regarding The Question “Are Our Vocabulary Subject To Erosion?”

Abstract: Words are basic elements of vocabulary. They have function in reflecting culture and knowledge accumulation of communities and also in emotion and thought development of individuals. In Turkey, especially after language reform, there is a prevalent perception that the Turkish word and concept knowledge of new generation have been subject to erosion. The language discussions between 1940 and 1990 play important role for this view to arise. Language issue has been discussed for many years in scope of an understanding which sees language composed of words only. When the discussion is reduced to words only, it may be considered that words in a language are only composed of synonyms. However especially intangible words have multi layer meaning structure. As a matter of fact in periods when extreme purism speeds up, the effort for making new generations not to learn old words caused a kind of word fetishism as emphasized by some researchers and this understanding could not be overcome for a long time as the state did not have significant language policy. In an environment where governments but not states have language policies, the Turkish language used in textbooks published by the state changed continuously and Turkish teaching depending on rich words, concept, correct writing and pronouncing could not be placed on track during our republic history. In this article, old established Turkish words that were compiled from today’s newspapers will be asked to university students by using survey and interview technique and the answer to question “Are our vocabulary subject to erosion?” will be searched. The conclusions of the aforementioned method will be evaluated in terms of Turkish teaching.

Key Words: Turkish Language Reform, Turkish vocabulary, erosion of vocabulary

1. Giriş

Kelimeler, söz varlığının temel unsurlarındandır. Toplumların kültürleri ve bilgi birikimlerini yansıttıkları gibi bireyin duygu ve düşünce gelişiminde de önemli bir işleve sahiptirler. Türkiye’de özellikle Dil Reformu’ndan sonra yeni neslin Türkçe kelime ve kavram bilgisinin erozyona uğradığı, söz varlığının

daraldığı konusunda yaygın bir kanı vardır¹. Bu görüşün ortaya çıkmasında 1940-1990 yılları arasında, dili sadece kelimelerden ibaret gören bir anlayış çerçevesinde yapılan tartışmaların etkisi büyüktür². Bu anlayış, devletin belirgin bir dil politikası olmaması yüzünden uzun müddet aşılammıştır. Devletin değil, hükümetlerin dil politikalarının olduğu bir ortamda, devletin çıkardığı ders kitapları gibi etkili araçlarda kullanılan Türkçe de sürekli değişmiş; kelime ve kavram hazinesi zengin, doğru yazım ve söyleyiş dayanan Türkçe öğretimi, Cumhuriyet tarihimiz boyunca bir türlü rayına oturtulamamıştır³.

Tartışma, kelimelere indirgendiği zaman sanki bir dildeki kelimeler sadece eş anlamlılardan (sinonim) ibaretmiş gibi düşünülebilir. Hâlbuki özellikle soyut kelimeler, çok katmanlı bir anlam yapısına sahiptir. Ancak aşırı özleştirmeciliğin hız kazandığı dönemlerde eski kelimeler yerine ikame etmek üzere türettiğimiz yeni kelimeler, özellikle soyut kavramlarda anlam inceliklerinin ortadan kalkmasına sebep olmuştur⁴. Bu noktada dil ve düşünce arasındaki organik bağ vurgulanmalıdır. Vygotsky'nin (1998: 179) de belirttiği üzere düşünce, sözcüklerle yalnız dile getirilmekle kalmaz, onlar aracılığıyla varlık kazanır.

¹ Bu konudaki literatür hayli geniştir. Bir kısmını anmak gerekirse bk. Lewis, Geoffrey (2007), *Trajik Başarı Türk Dil Reformu*, Paradigma Yayınları, İstanbul; Heid, Uriel (2001), *Türkiye'de Dil Devrimi*, (çev. Nejet Öztürk), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul. Ayrıca 1970 yılında Türk Dil Kurumuna muhalif olarak Nihad Sâmi Banarlı'nın önderliğinde kurulan Kubbealtı Cemiyeti'nin yayımı olan Kubbealtı Akademi Mecmuası'nda, benzer görüşler derginin yazarları arasında yer alan Tahsin Banguoğlu, Faruk Kadri Timurtaş, Necmettin Hacıeminoğlu, Nihat Sami Banarlı, Muharem Ergin, Mehmet Kaplan ve Ömer Faruk Akün gibi Türk dili ve edebiyatının önemli isimleri tarafından da dile getirilir. Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü'nün *Türk Dili İçin I-V* (1966-1967) serisinde yayımlanan görüşler de Kubbealtı Akademi Mecmuası yazarları ile örtüşmektedir. Karşıt görüşler için ise bk. Aksan, D. (2007), *Türkçenin Bağımsızlık Savaşını Son 75 Yılda Türkiye Türkçesi*, Bilgi Yayınevi, Ankara; İmer, Kamile (1998), *Türkiye'de Dil Planlaması: Türk Dil Devrimi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara; Turan, Şerafettin ve Özel, Sevgi (2007), *75. Yılda Türkçenin ve Dil Devriminin Öyküsü*, Dil Derneği Yayınları, İstanbul; Vardar, Berke, (1977), *Dil Devrimi Üstüne*, Yankı Yayınları; Demircan, Ömer (2000), *İletişim ve Dil Devrimi*, Yaylın Yayınları, İstanbul; Yücel, Tahsin (2007), *Dil Devrimi ve Sonuçları*, Can Yayınları, İstanbul.

² Ayrıntılı bilgi için bk. Yasemin Özcan Gönülal, Cumhuriyet Dönemi Dil Tartışmalarının Türk Dili Eğitimine Yansımaları, (Toplum Dil Bilimi Bakımından Bir İnceleme), Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Programı, İzmir 2012, Yayımlanmamış Doktora Tezi.

³ Bu konuda Millî Eğitim Bakanlığının hazırladığı ve 1960'lı yıllardan itibaren mahiyeti iktidarların ideolojisine göre değişen genelgelere bakmak yeterlidir.

⁴ Örneğin Türkçede “ekin” derken bunun somut anlamı ağır basmakta “kültür” anlamını vermemektedir. “Sebeb, neden”, “haysiyet, onur, gurur”, “gam, keder, hüzn, kaygı, üzüntü” gibi aslında eş anlamlı olmayan kelimelerin birbiri yerine kullanılması, özleşme uğruna dilde anlam inceliklerinin ortadan kalkmasının bir sonucudur. Bu noktada yazar Alev Alatlının Schrödinger'in Kedisini (Kâbus) adlı romanındaki ifadeleri de anmak yerinde olur: “Belki de dile ilişkin kaygılarımız Türkçe-Osmanlıca tartışmalarıyla sınırlı kaldığından afaziye uyanamadık. Kelimelerin sesli/yazılı şekilleriyle uğraşıyorduk. Beyinlerimize ulaşıp ulaşmadıkları üzerine düşünmek aklımıza gelmedi. Düşünce içeriklerinin korunup korunmadığı üzerine de düşünemedik. (...) İlim mi bilim mi münakaşalarına gömüldük, her ikisinden de olduk. Kavramın kendisi, karşılığı olmayan bir sestem, bir şekilden ibaret kaldı.” (Alfa Yayınları, İstanbul, 2003: 57).

Tüm bu tartışmalar, tezler-antitezler arasında kelime kaybımızın olduğu bazı araştırmacılar⁵ tarafından dile getirilse de bu kaybın ne ölçüde olduğu konusunda bilimsel veriler ortaya konulmamıştır.

2. Yöntem

Bu çalışmada; güncel gazetelerden derlenen, Türkçe kökenli olmayan ancak Türkçeye yerleşmiş eski kelimeler⁶, anket tekniği kullanılarak üniversite öğrencilerine sorulacak; “Kelimelerimiz erozyona mı uğruyor?” sorusuna cevap aranacaktır. Söz konusu uygulamalı yöntemin sonuçları ise Türkçe öğretimi açısından değerlendirilmeye çalışılacaktır.

3. Evren ve Örneklem:

Çalışmanın evreni, yüzde yüz yabancı dille öğretim yapılan bir üniversite olan İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü (İYTE), Mimarlık, Mühendislik ve Fen Bilimleri Fakültesi lisans öğrencilerini kapsamaktadır. Bu grup, 1988-1994 yılları arasında doğanlardan (20-24 yaş) oluşmaktadır. Yaklaşık 2500 kişilik grup içinden “basit tesadüfî örnekleme”⁷ yöntemiyle 150⁸ öğrenciden veri toplanmıştır.

3.1. Araştırmaya Kaynak Teşkil Eden Gazete ve Köşe Yazarları:

Araştırma için seçilen 40 kelime, 2014 yılı Nisan ayı içinde en çok okunan 14 farklı gazetede yazarın 28 köşe yazarından derlenmiştir.

Tablo.1 Gazete ve Köşe Yazarları

	<i>Gazeteler</i>	<i>Köşe Yazarları</i>
1	Akşam	Fikri Akyüz
2	Cumhuriyet	Can Dündar
3	Habertürk	Yavuz Semerci, Murat Bardakçı
4	Hürriyet	Ahmet Hakan, Ertuğrul Özkök, Taha Akyol

⁵ Bu konuda bk. Demir, Gökhan Yavuz (2007), *Türkçenin Pirus Zaferi*, Trajik Başarı Türk Dil Reformu, Paradigma Yayınları, İstanbul, s. XXXIII-XLV; Özkan, Mustafa (2012), Yenileşme Sürecinde Türk Dili, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 32, s.81-109; Meriç, Cemil (1997), *Mağaradakiler*, İletişim Yayınları, İstanbul, s.263-270.

⁶ “Eski kelimeler” ifadesi ile çaba/gayret, birey/fert, anlam/mana, güven/itimat, kalıt/miras, girişim/teşebbüs, ayırım/fark, güvenlik/emniyet, doğa/tabiat, bölüm/kısım, duygu/his, duyarlı/hassas, aşama/kademe gibi örneklerde görüldüğü üzere Arapça ve Farsça kökenli olup Türkçenin söz varlığında bulunan, yeni karşılıklarıyla birlikte yaşayan örnekler kastedilmektedir.

⁷ Tanımlanan evrendeki her elemanın “eşit” ve “bağımsız” seçilme şansına sahip olmasıdır. Ayrıntılı bilgi için bk. Altunışık, Remzi, Coşkun Recai ve diğerleri, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Sakarya Yayıncılık, 2010, s. 137-138.

⁸ Belirli evrenler için kabul edilebilir bir örnek büyüklüğüdür. Bk. Altunışık, Remzi ve diğerleri, a.g.e., s.135.

5	Milliyet	Mehmet Tezkan, Mehmet Y. Yılmaz, Pelin Batu
6	Radikal	Ezgi Başaran, Cüneyt Özdemir, Gündüz Vassaf, Cengiz Çandar
7	Sabah	Emre Aköz, Mehmet Barlas
8	Star	Fehmi Kuru
9	Sözcü	Bekir Coşkun
10	Taraf	Hadi Uluengin, Murat Belge
11	T24	Ergun Babahan
12	Vatan	Güngör Mengi
13	Yeni Şafak	Hilal Kaplan, Salih Tuna, Yalçın Çetinkaya
14	Zaman	Etyen Mahcupyan, Hüseyin Gülerce, Ali Bulaç

40 kelimelik liste şöyledir:

1. *akil* (Ahmet Hakan, *Hürriyet*, 25 Nisan 2014)
2. *biat etmek* (Ergun Babahan, *T24*, 18 Nisan 2014)
3. *bizatihi* (Bekir Coşkun, *Sözcü*, 17 Nisan 2014)
4. *elzem* (Hilal Kaplan, *Yeni Şafak*, 23 Nisan 2014)
5. *evsaf* (Ezgi Başaran, *Radikal*, 17 Nisan 2014)
6. *faraza* (Emre Aköz, *Sabah*, 24 Nisan 2014)
7. *halef selef* (Can Dünder, *Cumhuriyet*, 20 Nisan 2014)
8. *ihtiyat* (Hadi Uluengin, *Taraf*, 20 Nisan 2014)
9. *ikame* (Yalçın Çetinkaya, *Yeni Şafak*, 20 Nisan 2014)
10. *istişare* (Mehmet Tezkan, *Milliyet*, 17 Nisan 2014)
11. *izan* (Bekir Coşkun, *Sözcü*, 24 Nisan 2014)
12. *kifayetsiz* (Mehmet Barlas, *Sabah*, 13 Nisan 2014)
13. *mağrur* (Can Dünder, *Cumhuriyet*, 25 Nisan 2014)
14. *mefhum* (Gündüz Vassaf, *Radikal*, 20 Nisan 2014)
15. *muadil* (Murat Belge, *Taraf*, 22 Nisan 2014)
16. *mukayese* (Etyen Mahcupyan, *Zaman*, 13 Nisan 2014)
17. *mustarip* (Etyen Mahcupyan, *Zaman*, 13 Nisan 2014)
18. *mutabakat* (Hüseyin Gülerce, *Zaman*, 15 Nisan 2014)
19. *muteber* (Yavuz Semerci, *Habertürk*, 24 Nisan 2014)
20. *muvaffak* (Murat Bardakçı, *Habertürk*, 20 Nisan 2014)
21. *müesses* (Ertuğrul Özkök, *Hürriyet*, 25 Nisan 2014)
22. *müspet* (Bekir Coşkun, *Sözcü*, 17 Nisan 2014)
23. *müstakbel* (Ahmet Hakan, *Hürriyet*, 20 Nisan 2014)
24. *müstahak* (Murat Belge, *Taraf*, 29 Nisan 2014)
25. *müteallik* (Mehmet Y. Yılmaz, *Milliyet*, 25 Nisan 2014)
26. *müsteahzi* (Cüneyt Özdemir, *Radikal*, 6 Nisan 2014)
27. *mütalaa* (Ali Bulaç, *Zaman*, 24 Nisan, 2014)
28. *suhulet* (Fehmi Kuru, *Star*, 18 Nisan, 2014)

29. *tahakküm* (Etyen Mahcupyan, *Zaman*, 13 Nisan 2014)
30. *tahayyül* (Pelin Batu, *Milliyet*, 20 Nisan 2014)
31. *tasavvur* (Güngör Mengi, *Vatan*, 19 Nisan 2014)
32. *tahkir* (Salih Tuna, *Yeni Şafak*, 22 Nisan 2014)
33. *tasfiye* (Cüneyt Özdemir, *Radikal*, 22 Nisan 2014)
34. *tecrit* (Cengiz Çandar, *Radikal*, 4 Nisan 2014)
35. *teferruat* (Fikri Akyüz, *Akşam*, 7 Nisan 2014)
36. *temayül* (Cüneyt Özdemir, *Radikal*, 9 Nisan 2014)
37. *tevdî* (Taha Akyol, *Hürriyet*, 24 Nisan 2014)
38. *teveccüh* (Etyen Mahcupyan, *Zaman*, 13 Nisan 2014)
39. *tevil* (Salih Tuna, *Yeni Şafak*, 22 Nisan 2014)
40. *zevat* (Ezgi Başaran, *Radikal*, 17 Nisan 2014)

4. Bulgular ve Verilerin Analizi:

Standart sapmanın 0,05'ten az olması anketin hata payının küçük olduğunu göstermektedir. Ankette⁹ sırasıyla;

1. Kelime bilgisini ölçmek üzere “Kelimenin Anlamını Biliyorum”u işaretleyenler,

2. Kelimelerin günlük hayatta kullanılıp kullanılmadığını ölçmek üzere “Kelimenin anlamını biliyorum ve bu kelimeyi kullanıyorum”u işaretleyenler,

3. Duyulmayan kelimeleri ölçmek üzere "Kelimenin anlamını bilmiyorum"u işaretleyenler,

4. Kelime bilgisiyle ilgili eldeki verileri değerlendirebilmek için “gazete okuma oranı” ile “en çok takip edilen yayınlar” tespit edilmiştir.

Tablo 2. Anlamı Bilinen Kelimelerin Yüzdeleri

	Kelimeler	Toplam (150)	Yüzde %	Kadın (80)	Yüzde %	Erkek (70)	Yüzde %
1	<i>Mukayese</i>	127	85%	67	84%	60	86%
2	<i>Müstahak</i>	123	82%	66	83%	57	81%
3	<i>Teferruat</i>	102	68%	49	61%	53	76%
4	<i>Müstakbel</i>	95	63%	52	65%	43	61%
5	<i>Akil</i>	94	63%	43	54%	51	73%
6	<i>Kıfayetsiz</i>	84	56%	48	60%	36	51%

⁹ Anket metni için sonda yer alan “Ekler” bölümüne bakınız.

7	<i>Elzem</i>	81	54%	43	54%	38	54%
8	<i>Mustarip</i>	71	47%	37	46%	34	49%
9	<i>Mutabakat</i>	69	46%	23	29%	46	66%
10	<i>İstişare</i>	65	43%	29	36%	36	51%
11	<i>Teveccüh</i>	62	41%	40	50%	22	31%
12	<i>Biat etmek</i>	61	41%	22	28%	39	56%
13	<i>Muvaffak</i>	56	37%	26	33%	30	43%
14	<i>İhtiyat</i>	48	32%	18	23%	30	43%
15	<i>Muadil</i>	45	30%	16	20%	29	41%
16	<i>Tasfiye</i>	44	29%	11	14%	33	47%
17	<i>Tasavvur</i>	38	25%	15	19%	23	33%
18	<i>Mağrur</i>	35	23%	16	20%	19	27%
19	<i>Tecrit</i>	35	23%	16	20%	19	27%
20	<i>Faraza</i>	25	17%	11	14%	14	20%
21	<i>Bizatihi</i>	22	15%	8	10%	14	20%
22	<i>Mütalaa</i>	17	11%	4	5%	13	19%
23	<i>Halef selef</i>	16	11%	5	6%	11	16%
24	<i>Tahayyül</i>	16	11%	5	6%	11	16%
25	<i>Müspet</i>	15	10%	2	3%	13	19%
26	<i>İzan</i>	13	9%	6	8%	7	10%
27	<i>Muteber</i>	13	9%	0	0%	13	19%
28	<i>İkame</i>	9	6%	1	1%	8	11%
29	<i>Tahakküm</i>	9	6%	1	1%	8	11%
31	<i>Temayül</i>	5	3%	0	0%	5	7%
32	<i>Zevat</i>	5	3%	0	0%	5	7%
30	<i>Evsaf</i>	5	3%	1	1%	4	6%
33	<i>Tevdi etmek</i>	4	3%	1	1%	3	4%
34	<i>Müesses</i>	3	2%	0	0%	3	4%
35	<i>Tahkir</i>	3	2%	0	0%	3	4%
36	<i>Mefhum</i>	2	1%	1	1%		1%
37	<i>Müteallik</i>	1	1%	0	0%	1	1%
38	<i>Suhulet</i>	1	1%	0	0%	1	1%
39	<i>Müstehzi</i>	0	0%	0	0%	0	0%
40	<i>Tevil</i>	0	0%	0	0%	0	0%

Tablo 2'ye göre;

- Kelimelerin yüzde 80'i ankete katılan her iki kişiden biri tarafından bilinmiyor.

Bu oran en çok bilinen 8. sıradaki *mustaripten* sonra hızla düşüyor.

- Bu çalışmada erkeklerin kelime hazinesinin kadınlardan daha fazla olduğu görülüyor. Kadınların erkeklere göre belirgin bir farkla daha az bildiği kelimeler arasında *akıl, mutabakat, ihtiyat, biat etmek, mutabakat, tasfiye, muteber* yer alıyor. Ancak kelimeler ve cinsiyet arasındaki ilişkinin tespiti için daha ayrıntılı çalışmalara ihtiyaç vardır.

- Köşe yazarları, halkın her kesimi tarafından anlaşılabilirlik için genellikle düşüncelerini açık ve anlaşılır bir dille yazarlar. Ancak bu metinlerden derlenen *izan, muteber, ikame, tahakküm, temayül, zevat, evsaf, tevdi etmek, müesses, tahkir, mefhum, müteallik, suhulet* kelimelerini bilen üniversite öğrencilerinin sayısı yüzde 10'un altında çıkmış, *müstezhi* ve *tevil* ise kimse tarafından bilinmemiştir.

- Diğer taraftan ankete katılan ve "kelimenin anlamını biliyorum" seçeneğini işaretleyen 45 kişinin *kifayeti* "anlamsız", 40 kişinin ise *müstakbeli* "sevgili, değerli" olarak kaydettiği tespit edilmiştir. Bu rakamlar, sık kullanılan bu kelimelerin anlamlarını yaklaşık her 3 kişiden birinin yanlış bildiğini göstermektedir.

Tablo 3. Kelimenin anlamını biliyorum ve bu kelimeyi kullanıyorum diyenlerin yüzdeleri

	Kelimeler	Toplam (150)	Yüzde %		Kelimeler	Toplam (150)	Yüzde %
1	<i>Müstahak</i>	79/ D ¹⁰ 74	53%	21	<i>Mütalaa</i>	8/ D 5	5%
2	<i>Müstakbel</i>	71/ D 54	47%	22	<i>Faraza</i>	8/ D 6	5%
3	<i>Teferruat</i>	68/ D 56	45%	23	<i>Müspet</i>	8/ D 8	5%
4	<i>Mukayese</i>	63/ D 57	42%	24	<i>Muteber</i>	7/ D 6	5%
5	<i>Kifayetsiz</i>	51/ D 37	34%	25	<i>İzan</i>	7/ D 3	5%
6	<i>Teveccüh</i>	44/ D 29	29%	26	<i>Halef/selef</i>	6/ D 6	4%
7	<i>Elzem</i>	43/ D 39	29%	27	<i>Tahayyül</i>	6/ D 6	4%
8	<i>Mustarip</i>	42/ D 30	28%	28	<i>Tahakküm</i>	5/ D 5	3%
9	<i>İstişare</i>	33/ D 27	22%	29	<i>Bizatihi</i>	4/ D 3	3%

¹⁰ Doğru kullananlar

10	<i>Muvaffak</i>	29/ D 21	19%	30	<i>Mefhum</i>	4/ D 1	3%
11	<i>Mağrur</i>	29/ D 15	19%	31	<i>Temayül</i>	3/ D 3	2%
12	<i>Mutabakat</i>	23/ D 21	15%	32	<i>Zevat</i>	2/ D 2	1%
13	<i>Muadil</i>	23/ D 22	15%	33	<i>Tahkir</i>	2/ D 2	1%
14	<i>Tasfiye</i>	23/ D 21	15%	34	<i>Evsaf</i>	0	0%
15	<i>İhtiyat</i>	22/ D 18	15%	35	<i>Tevdi etmek</i>	0	0%
16	<i>Akil</i>	19/ D 7	13%	36	<i>Müesses</i>	0	0%
17	<i>Biat etmek</i>	19/ D 16	13%	37	<i>Müteallik</i>	0	0%
18	<i>Tecrit</i>	17/ D 10	11%	38	<i>Suhulet</i>	0	0%
19	<i>Tasavvur</i>	13/ D 9	9%	39	<i>Müstehzi</i>	0	0%
20	<i>İkame</i>	12/ D 2	8%	40	<i>Tevil</i>	0	0%

Tablo 2 ve 3'e göre; öğrencilerin yarısından fazlası *mukayese*, *müstahak*, *teferruat*, *müstakbel*, *akil*, *kifayetsiz* ve *elzem* kelimelerinin anlamını biliyor ancak bu kelimelerin *müstahak* dışında (% 53) kullanım oranları yüzde 50'nin altındadır. Bu durum, eski kelimelerin yerlerine ikame edilen Türkçe kökenli kelimelerin daha yaygın kullanılmasıyla açıklanabilir: *mukayese*> *karşılaştırma*, *teferruat*>*ayrıntı*, *kifayetsiz* >*yetersiz*, *elzem* >*gerekli* gibi.

Tablo 4. Duyulmayan/anlamı bilinmeyen kelimeler

	Kelimeler	Toplam (150)	Yüzde %		Kelimeler	Toplam (150)	Yüzde %
1	<i>Müteallik</i>	123	82%	21	<i>Muteber</i>	39	26%
2	<i>Suhulet</i>	123	82%	22	<i>Mutabakat</i>	39	26%
3	<i>Tevil</i>	118	79%	23	<i>Biat etmek</i>	38	25%
4	<i>Tevdi etmek</i>	114	76%	24	<i>Tecrit</i>	37	25%
5	<i>Evsaf</i>	111	74%	25	<i>İhtiyat</i>	29	19%
6	<i>Müstehzi</i>	103	69%	26	<i>Tasfiye</i>	28	19%
7	<i>Temayül</i>	95	63%	27	<i>Tasavvur</i>	28	19%
8	<i>Zevat</i>	95	63%	28	<i>İkame</i>	27	18%

9	<i>Tahakküm</i>	90	60%	29	<i>Muvaffak</i>	27	18%
10	<i>Bizatıhi</i>	90	60%	30	<i>Elzem</i>	26	17%
11	<i>Tahayyül</i>	89	59%	31	<i>Mustarip</i>	17	11%
12	<i>Tahkir</i>	87	58%	32	<i>İstişare</i>	15	10%
13	<i>Mefhum</i>	86	57%	33	<i>Akil</i>	13	9%
14	<i>İzan</i>	79	53%	34	<i>Mağrur</i>	13	9%
15	<i>Halef selef</i>	68	45%	35	<i>Teveccüh</i>	13	9%
16	<i>Faraza</i>	68	45%	36	<i>Müstahak</i>	7	5%
17	<i>Muadil</i>	67	45%	37	<i>Kıfayetsiz</i>	6	4%
18	<i>Mütalaa</i>	66	44%	38	<i>Mukayese</i>	5	3%
19	<i>Müesses</i>	58	39%	39	<i>Teferruat</i>	3	2%
20	<i>Müspet</i>	45	30%	40	<i>Müstakbel</i>	1	1%

Tablo 4'e göre *müteallik, suhulet, tevil, tevdi etmek, evsaf, müstehzi* kelimelerinin neredeyse hiç duyulmadığını söyleyebiliriz.

Tablo 5. Gazete köşe yazarlarını okuma oranı

	Köşe Yazarı			Toplam	
	Hiç okumam	Ara sıra okurum	Her zaman okurum		
Cinsiyet	Kadın	3	67	10	80
	Erkek	10	50	8	68
Toplam	13 (9%)	117 (79%)	18 (12%)	148	

Tablo 5'e göre öğrencilerin yaklaşık yüzde 80'i gazete köşe yazarlarını ara sıra okuduğunu, yaklaşık yüzde 10'u ise hiç okumadığını belirtmiştir.

Tablo 6. En çok takip edilen yayınlar

		Roman_Hikâye		Toplam
		Evet	Hayır	
Cinsiyet	Kadın	68 (%85)	12	80
	Erkek	40 (%57)	30	70
		Bilim_Kurgu		Toplam
		Evet	Hayır	
Cinsiyet	Kadın	24 (%30)	56	80
	Erkek	24 (%34)	46	70
Toplam		48 (%32)	102	150
		Bilimsel Yayınlar		Toplam
		Evet	Hayır	
Cinsiyet	Kadın	21 (%26)	59	80
	Erkek	26 (%37)	44	70
Toplam		47 (%31)	103	150
		Tarihi Kitaplar		Toplam
		Evet	Hayır	
Cinsiyet	Kadın	18 (%23)	62	80
	Erkek	22 (%31)	48	70
Toplam		40 (%27)	110	150

		Fantastik		Toplam
		Evet	Hayır	
Cinsiyet	Kadın	19 (%24)	61	80
	Erkek	15 (%21)	55	70
Toplam		34 (%23)	116	150
		Şiir		Toplam
		Evet	Hayır	
Cinsiyet	Kadın	18 (%23)	62	80
	Erkek	14 (%20)	56	70
Toplam		32 (%21)	118	150
		Siyasi Kitaplar		Toplam
		Evet	Hayır	
Cinsiyet	Kadın	10 (%13)	70	80
	Erkek	21 (%30)	49	70
Toplam		31 (%21)	119	150
		Psikoloji_Sosyoloji		Toplam
		Evet	Hayır	
Cinsiyet	Kadın	14 (%18)	66	80
	Erkek	15 (%21)	55	70
Toplam		29 (%19)	121	150

		Din_Felsefe		Toplam
		Evet	Hayır	
Cinsiyet	Kadın	10 (%13)	70	80
	Erkek	16 (%23)	54	70
Toplam		26 (%17)	124	150

Tablo 6’ya göre; öğrencilerin yaklaşık yüzde 70’i en çok roman ve hikâye okuduğunu belirtmiştir. Bilim kurgu, bilimsel yayımlar, tarihî kitaplar, fantastik, şiir, siyasi kitaplar, psikoloji-sosyoloji ile din-felsefe türündeki yayınların takip edilme oranı yüzde 30’un altındadır.

5. Sonuç ve Öneriler:

Söz konusu araştırmada üniversite öğrencilerine Türkçe kökenli olmayan ancak Türkçe sözlükte bulunan ve dilde yeni karşılıklarıyla birlikte yaşayan eski kelimeler sorulmuş, "söz varlığımız erozyona mı uğruyor" sorusuna cevap aranmıştır. Araştırmaya konu olan kelimelerin yeni nesil tarafından pek bilinmediği ve kullanılmadığı genel kanısı, bu araştırmayla somut bir hâl almıştır.

Araştırma, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü’nde sayısal bilimlerde okuyan öğrencilerle yapılmıştır. Sosyal bilimlerde okuyan öğrencilerle yapılacak benzer bir kelime hazinesine yönelik araştırma, bu konuda daha kesin bir kaniya varılmasını sağlayacaktır. Ancak Osmanlı Türkçesi bilinmiyorsa anlamlı bir fark olacağı öngörülmektedir.

Araştırma neticesinde çıkan sonuçlar şöyle özetlenebilir:

1. Üniversite öğrencileri köşe yazarlarının günlük gazetelerde kullandığı eski kelimelerin anlamlarını neredeyse hiç bilmiyor: *Müteallik, suhulet, tevil, tevdî etmek* gibi.

2. Öğrencilerin büyük çoğunluğu bu kelimelerin anlamını bilse de kullanmıyor: *müstahak, mukayese, müstakbel, teferruat* gibi.

3. Bu durum, söz konusu kelimelerin dilde yer alsın bile canlı bir şekilde yaşamadığını göstermektedir. Hatta hiç bilinmeyen kelimeler için “ölü kelime” ifadesi de kullanılabilir. "Karşılaştırma" kelimesine rağmen *mukayese*

kelimesinin yüksek bilinme ve kullanılma oranı, aslında diğer kelimelerin de bilinme oranlarının artabileceğini düşündürmektedir.

Özellikle görsel medya ile basın yayın organlarında sık kullanılan ya da kullanım sıklığı yüksek kalıpların içinde geçen (*Sana müstahak, ilacın muadili, müstakbel eş, teveccühünüz* gibi) kelimelerin bilindiği görülmüştür. Örneğin *akıl* kelimesinin henüz kullanıma girmese de büyük oranda bilinmesinin sebebi yakın zamanda siyasette kullanılan bir terim olmasıyla açıklanabilir. Zira verilen örneklerde çoğunlukla “akıl adamlar” vurgusu görülmüştür.

4. Araştırmada yanlış bilinen kelimelerin başka kelimelerle karıştırıldığı da tespit edilmiştir. Örneğin mağrur ile *melül, mahcup, mağdur*, tecrit/*tehcir*, mefhum/*merhum*, mütalaa/*mübalağa*, muvaffak/*muhakkak*, tasfiye/*tavsiye*, *taziye*, temayül/*teamül*, tasavvur/*tasavvuf*, müspet/*nispet*, ikame/*ikamet*, *idame*, müesses/*müessese*, zevat/*zerzevat* ile karıştırılmıştır.

Ortaya çıkan sonuçlar iki türlü yorumlanabilir:

1. Bir toplumdaki sosyopolitik, sosyoekonomik ve sosyokültürel değişmelerin dile yansımaları kaçınılmazdır. Örneğin; “*dışa açılmak, özelleştirme, kamu ortaklığı, toplu konut, tam üyelik, vergi iadesi, serbest kur, piyasa ekonomisi, sivilleştmek*” gibi kelime ve kelime grupları toplumdaki değişikliklerin dildeki yansımalarıdır (İmer, 1990: 9). Diğer taraftan, Osmanlı İmparatorluğu döneminde yönetim ve askerlikle ilgili kuruluşların Cumhuriyet dönemindekilerden farklı oluşu da dilde kendini göstermiş, toplum düzeninin değişmesiyle önceki kavramların karşılığı olan öğeler kaybolmuş ya da kullanılamaz duruma gelmiş, yeni kavramların karşılığı olan sözcükler dile yerleşmiştir: *halife, vezir, eyalet, sancak, sancakbeyi, beylerbeyi, mutasarrıf, kapıkulu, yeniçeri, cebeci, bostancı*; aynı şekilde giyim-kuşamda *ferace, fes, harmani, kavuk, kaftan, mintan, külah* gibi terimler kullanılmaz olmuştur (İmer, 1981: 64). Dolayısıyla toplumsal yapının değişimine paralel olarak dilin de değişeceği kabulüyle çalışmaya konu olan kelimelerin, anlamlarını yitirerek kullanım alanlarının daraldığı, yerlerini yeni kelimelere bıraktıkları söylenebilir.

2. Türkçe Sözlük’te yer alan ve Türkçede hâlâ kullanılan/yaşayan eski kelimelerin anlamlarının büyük oranda bilinmediği günlük gazetelerden yola çıkarak tespit edilmiştir. Buna göre; üniversite öğrencilerinin bir kelime dağarcığı problemi olduğu da söylenebilir. Bu problemin giderilmesi, kelime bilgisinin artırılmasına yönelik alınacak önlemlerden biri, pek çok araştırmada vurgulandığı üzere bireylere ilkokuldan itibaren aktif okuma alışkanlığı kazandırmak olabilir. Birey okudukça anlamını bilmediği kelimeleri tahmin etmeye başlayacak ya da sözlük kullanma alışkanlığı edinecektir.

Kelime bilgisini artırmaya yönelik atılacak bir başka adım ise ilk ve orta öğretimde Türkçe dersleri kapsamında kelime bilgisine daha fazla yer ayrılması olabilir. Örneğin Nüvit Özdoğru'nun 1958 basımı “Türkçemiz” adlı kitabı bu türlü yeni yayınlara kaynak teşkil edebilir. Kelime bilgisini ölçen yarışma programlarının yüksek izlenme oranı benzer uygulamaların ilk ve orta öğretimde de yapılabileceğini düşündürmektedir. Bu kapsamda liselerde müfredata alınması düşünülen Osmanlı Türkçesi dersinin de önemli katkısı olacağı şüphesizdir. Ancak bu ders vasıtasıyla kelime bilgisini artırmaya yönelik bir amaca ulaşmak için ders içeriğinin dikkatle hazırlanması ve dersin konunun uzmanlarınca işlenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Dilde kelimelerin zaman içinde kullanım alanlarının daralması ya da kullanımdan düşmeleri dilbilimsel bir gerçektir. Öte yandan her dil için söz varlığı çok değerlidir. Türkçe öğretiminde de sadece okuma-yazma bilen değil kelime ve kavram dünyası zengin okuryazar bir nesil yetiştirmek için söz varlığının önemini ihmal etmemek gerektiği de belirtilmelidir.

Kaynakça

- AKSAN, D. (2007), *Türkçenin Bağımsızlık Savaşımı Son 75 Yılda Türkiye Türkçesi*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- ALATLI, Alev (2003), *Schrödinger'in Kedisi (Kâbus)*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- ALTUNIŞIK, Remzi (2010), Coşkun Recai ve diğerleri, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Sakarya Yayıncılık, İstanbul.
- DEMİR, Gökhan Yavuz (2007), Türkçenin Pirus Zaferi, *Trajik Başarı Türk Dil Reformu, Paradigma Yayınları*, İstanbul, s. XXXIII-XLV.
- DEMİRCAN, Ömer (2000), *İletişim ve Dil Devrimi*, Yayımlı Yayınları, İstanbul.
- GÖNÜLAL, Yasemin Özcan (2012), *Cumhuriyet Dönemi Dil Tartışmalarının Türk Dili Eğitimine Yansımaları, (Toplum Dil Bilimi Bakımından Bir İnceleme)*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Programı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- HEİD, Uriel (2001), *Türkiye'de Dil Devrimi*, (çev. Nejlet Öztürk), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- İMER, Kamile (1981), Dil Değişmesinde Toplumsal ve Kültürel Etkenlerin Önemi, *Atatürk'ün Yolunda Türk Dil Devrimi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s.59-69.
- _____ (1990), *Dil ve Toplum*, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- _____ (1998), *Türkiye'de Dil Planlaması: Türk Dil Devrimi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- LEWIS, Geoffrey (2007), *Trajik Başarı Türk Dil Reformu*, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- MERİÇ, Cemil (1997), *Mağaradakiler*, İletişim Yayınları, İstanbul, s.263-270.
- ÖZDOĞRU, Nüvit, (1958), *Türkçemiz*, Gün Matbaası, İstanbul.

- ÖZKAN, Mustafa (2012), Yenileşme Sürecinde Türk Dili, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt: 32, s.81-109.
- TURAN, Şerafettin ve Özel, Sevgi (2007), *75. Yılda Türkçenin ve Dil Devriminin Öyküsü*, Dil Derneği Yayınları, İstanbul.
- VARDAR, Berke, (1977), *Dil Devrimi Üstüne*, Yankı Yayınları, İstanbul.
- VYGOTSKY, L. S. (1998), *Düşünce ve Dil*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.
- YÜCEL, Tahsin (2007), *Dil Devrimi ve Sonuçları*, Can Yayınları, İstanbul.

Ek: Uygulanan Anket¹¹

KELİME HAZİNESİ ÖLÇME ANKETİ

Amaç

En güncel gazete köşe yazılarından derlenen Türkçeye yerleşmiş eski kelimeler vasıtasıyla üniversite öğrencilerinin kelime hazinesi hakkında bilgi toplanacak, “Kelimelerimiz erozyona mı uğruyor?” sorusuna cevap aranacaktır. Söz konusu uygulamalı yöntemin sonuçları Türkçe öğretimi açısından değerlendirilecektir.

Lütfen seçiminizi size en uygun olan kutuya X işareti koyarak belirtiniz. Anketin doldurulması için öngörülen tahmini süre 15-20 dakikadır.

Anketi cevaplandırmanız çok değerli bir katkı sağlayacaktır. Teşekkür ederiz.

Aşağıdaki bilgileri doldurunuz	
1	Doğum tarihiniz:
2	Bölümünüz:
3	Cinsiyetiniz: () Kadın () Erkek
4	Hangi tür yayınları daha çok okursunuz? () Roman-Hikâye () Psikoloji/Sosyoloji () Tarihi kitaplar () Siyasi kitaplar () Din-Felsefe () Bilimsel yayınlar () Bilim-Kurgu () Şiir () Fantastik () Diğer (Belirtiniz)
.....	
5	Gazete köşe yazarlarını ne sıklıkla okursunuz? () Hiç okumam () Ara sıra okurum () Her zaman okurum

¹¹ Anketin hazırlanması sırasında, bilimsel araştırmalarda ölçme teknikleri konusundaki tecrübe ve değerli görüşlerini cömertçe paylaşan Prof. Dr. Nuri Başoğlu ile Öğr. Gör. Ozan Uştuk'a ve anketi yorumlamak üzere başvurduğum IBM SPSS Statics 2.0 adlı istatistik programını kullanmama yardımcı olan Mehmet Gönülal'a teşekkür ederim.

Kelimeler hakkındaki düşünceleriniz	Kelimenin anlamını bilmiyorum	Kelimeyi duydum ama anlamını bilmiyorum	Kelimenin anlamını biliyorum	Kelimenin anlamını biliyorum ve bu kelimeyi kullanıyorum
1	akıl			
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:				
2	biat etmek			
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:				
3	bizatihi			
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:				
4	elzem			
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:				
5	evsaf			
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:				
6	faraza			
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:				
7	halef selef			
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:				
8	ihtiyat			
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:				

9	ikame				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
10	istişare				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
11	izan				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
12	kifayetsiz				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
13	mağrur				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
14	mefhum				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
15	muadil				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
16	mukayese				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
17	mustarip				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					

18	mutabakat				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
19	muteber				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
20	muvaaffak				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
21	müesses				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
22	müspet				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
23	müstakbel				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
24	müstahak				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
25	müstehzi				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
26	müteallik				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					

27	mütalaa				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
28	suhulet				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
29	tahakküm				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
30	tahayyül				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
31	tasavvur				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
32	tahkir				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
33	tasfiye				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
34	tecrit				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
35	teferruat				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					

36	temayül				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
37	tevdî etmek				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
38	teveccüh				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
39	tevil				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					
40	zevat				
Kelimenin anlamını yazınız veya kelimeyi cümle içinde kullanınız:					